

Jacint Verdaguer, poeta i exorcista

Acabat el centenari de la mort del poeta català Jacint Verdaguer, ocorreguda el 10 de juny de 1902, són a punt d'editar-se els seus "Exorcismes", inèdits fins ara.

Després del centenari de la mort de Jacint Verdaguer esperem la propera edició dels originals verdaguerians –"Exorcismes"– que fins ara havien restat inèdits per un cúmul de circumstàncies, entre aquestes la mort de Josep Junyent, que l'any 1994 havia publicat els manuscrits referents a les visions que tenien lloc al pis quart de la casa número 7 del carrer de Mirallers, propietat d'un tal doctor Parés, situat al barri de la Ribera de Barcelona, a tocar de l'església de Santa Maria del Mar, en el mateix escenari i en bona part amb els mateixos protagonistes dels exorcismes. En l'argot dels iniciats aquest lloc era anomenat l'Oració.

Satanàs, actor de la història en el segle XIX. El grup era una pervivència del que s'havia format en la dècada dels anys seixanta del segle XIX entorn de Francesc Palau i Quer, un carmelita exclaustrat per les lleis de 1835, molt batallador, que sintonitzava amb la condemna al liberalisme catòlic, una condemna que havia esdevingut un tòpic, sobretot des que Gregori XVI, referint-se al grup que editava a França el periòdic *l'Avenir*, havia escrit que "aquesta és l'hora del poder de les tenebres per a garbellar com el blat els fills d'elecció": la lectura del món modern sotmès al poder de Satanàs. El llarg i controvertit pontificat de Pius IX (1846-1878) també hi contribuï i va ser Lleó XIII qui, en l'encíclica *Humanum Genus* (20 d'abril de 1884), vinculà l'expansió de la maçoneria, considerada la causa de tots els mals de l'Església, a la força de Satanàs, príncep dels dimonis. Si Pius IX havia afegit pregàries que calia recitar com cloenda de la missa per invocar la protecció de Déu sobre l'Església i sobre els Estats Pontificis, en procés d'extinció (1859), Lleó XIII hi afegí una invocació a

l'arcàngel Sant Miquel amb caràcter d'exorcisme (1886).

Fou en aquest mateix any que el famós entabanador Gabriel Jogang Pagés (1854-1907), més conegut amb el pseudònim de Leo Taxil, abandonà la seva actitud anticlerical que l'havia convertit en un dels líders més notables en la campanya que portà Gambetta al Govern de França (1876) i es convertí en un furibund batallador contra la maçoneria. Després de ser rebut i encoratjat per Lleó XIII, iniciava la publicació d'una sèrie d'articles sobre "Le diable au XIX siècle" i no dubtava de presentar en públic Diana Waugahm com a filla del diable Bitrú i gran sacerdotessa del pal·ladisme, el culte al dimoni que ell s'havia inventat com era també invent seu l'existència d'aquest parentiu. Així ho reconeixia ell mateix públicament en una conferència pronunciada a la Societat Geogràfica de París (19 d'abril de 1897).

Catalunya no quedava al marge de tots aquests corrents que atribuïen a Satanàs una forta intervenció en la vida de la societat. La maçoneria havia crescut força arran de la Septembrina (1868), almenys una secta satànica havia estat fundada a Barcelona (1877), i els bisbes també escrivien pastorals sobre el tema; en tenim de Català i Albosa, de Barcelona, (1883), de Casañas, d'Urgell –que amb les 162 pàgines es converteix en un autèntic tractat– (1893), de Morgades, de Vic i de Barcelona, (1889) i de Torras i Bages, de Vic. El fundador de la *Revista Popular*, el sabadellenc Fèlix Sardà i Salvany, ben conegut pel seu *El Liberalisme es pecado*, publicava *Masoneria y Catolicismo* (1885) i la revista estava atenta a difondre articles de la premsa estrangera sobre aquestes qüestions. Jaume Collell, el canonge vigatà amic de Verdaguer, amb *¿Qué es la masoneria?* (1884), Joan Mané i Flaquer, a *Diari de Barcelona*, i Narcís Verdaguer i Callís, cosí del poeta de Folgaroles, a *La Veu de Catalunya*, també esmerçaven esforços en aquesta mateixa direcció. Fruit d'aquestes campanyes internacionals fou el Congrés Antimaçònic Internacional (Trento, del 26 al 30 de setembre de 1896) al qual acudiren nombrosos espanyols acompanyats pel Comitè

Nacional amb seu a València, que confia a Collell la intervenció oficial en nom de la delegació espanyola.

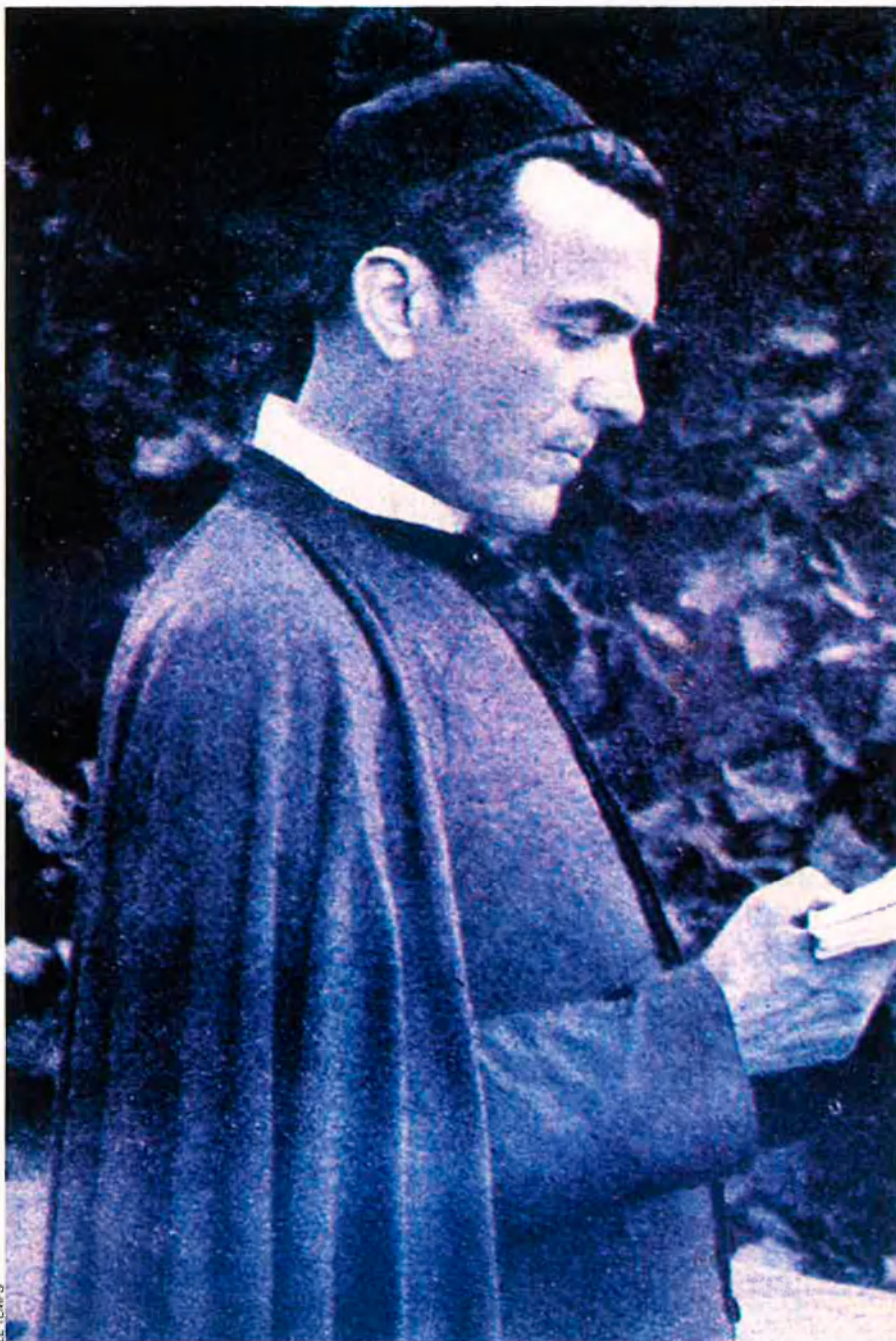
La dimensió cultural dels exorcismes. En la teologia pastoral catòlica s'admet la possibilitat de la possessió diabòlica de les persones i es preveuen pregàries per a treure fora el dimoni: el ritus dedicat a això, que el Codi de Dret canònic actual (1983) situa entre els sacramentals, són els exorcismes, que només poden ser celebrats per delegació expressa del bisbe i segons la norma establerta en el Ritual (cànon 1.172). L'exorcisme, segons Paul Poupard, és "el conjur de l'esperit del mal, en nom de Déu, perquè abandoni una persona o una cosa".

Les primeres disposicions eclesiàstiques modernes sobre els exorcismes són del papa Pau V, que va establir-ne el ritual litúrgic (1614) i un decret de la cúria romana que regulava com a obligatòria l'autorització episcopal per a poder practicar-los (1625). La part ritual va ser revisada per Benet XIV (1744) en la forma que era vàlida quan Verdaguer entrà en contacte amb el nucli de l'Oració.

Cal, però, tenir present també que el papa Lleó XIII havia publicat un ritual més senzill d'exorcismes, de manera que es podien resar privatament (18 de maig de 1890). Aquesta va ser la fórmula que, traduïda al castellà pel jesuïta Joan Maria Solà, no pel mateix Verdaguer com se li havia atribuït fins ara, fou difosa primer a la *Revista Popular* (número 1.074, del 9 de juliol de 1891) i poc després per l'editorial barcelonina La Hormiga de Oro (1892), i possiblement també es feia servir a l'Oració.

Els "Exorcismes" de Verdaguer.

Són tres llibretes manuscrites –es coneix l'existència d'una quarta, segons en la numeració original, que fou sostreta de l'Arxiu de Ripoll pels volts dels anys 1960-1964– en les quals, com ens diu ell mateix, prenia notes sobre el que deien els dimonis durant els exorcismes; en cas que ell no hi fos li era explicat el que havia passat i ell n'escrivia el resum. La primera anotació correspon al 23 de maig de 1890 i la darrera al 3 de novembre de 1892; l'any següent el bisbe de

EL TEMPS

Barcelona, Català i Albosa, en prohibia la seva pràctica al grup, del qual formava també part Joaquim Pinyol, un expaül que havia estat seguidor de Francesc Palau i Quer.

La transcripció dels manuscrits, duta a terme per Amadeu Soberanas, de la Universitat Autònoma de Barcelona, ha estat difícil i laboriosa. Dues són les dificultats hermenèutiques que presenten. D'una banda, quan Verdaguer –a qui un dels dimonis anomenava "el del cartipàs"– assistia personalment a la sessió prenia

Els "Exorcismes" de Verdaguer són tres llibretes manuscrites en les quals, com explicava ell mateix, prenia notes sobre el que deien els dimonis durant els exorcismes.

notes i en arribar a casa en feia el resum o bé si no hi era present li l'explicaven i ell en feia el resum; el text, doncs, no té moltes vegades una lògica discursiva. D'altra banda, el manuscrit es presenta molt ratllat voluntàriament com per a fer-les il·legibles, creant el dubte del perquè foren ratllades i per qui. Avui no tenim cap explicació lògica fidedigna.

Com van determinar M. Condeminas i J. Junyent, el nucli primitiu de l'Oració es configura entorn dels anys 1883-1884 al voltant de la vident Teresa Vilagran, la seva germana Antònia i altres membres del grup denominat "missió d'Horta" com eren Teresa Miralpeix i Joana Maria Gràtiàs, amb l'atenció sacerdotal de Joaquim Maria Pinyol i Plana (1834-1907), seguidors tots ells de l'obra creada per Francesc Palau i Quer (1811-1872). Pinyol, que Verdaguer escollí com a director espiritual, fou qui introduí Verdaguer a l'Oració (1889).

Llegint les pàgines dels "Exorcismes" es troben encara altres personatges: els dimonis que s'han possessionat d'algunes persones i aquestes. D'entre els primers, apareix com a més important Satanàs, anomenat també Llucifer. El segueix en importància "el Coper", dit també el segon, com altres dos seran nomenats pel número –tres i cinc respectivament–. Dos més tenen nom propi: Judes i Berruel, de qui es diu que té "lligat" el papa. Els altres són denominats segons la persona posseïda: la Margarita, la Rosa, la Maria de la Cama, l'Adelaida. Aquestes persones no les hem pogut identificar.

A partir de gener de 1892 són citats com una de les forces ocultes a Barcelona prop d'un miler de mags i magues, dels quals uns 900 situats al barri de Sants. De vegades apareixen treballant juntament amb els dimonis però altres vegades aquests alerten Verdaguer de les malifetes i preparen els altres, sobretot les magues.

Societat i Església en els "Exorcismes". La visió del món és molt pessimista, en paraula seva "tot el món està corromput". Per a Verdaguer "lo món està en la mortalla i en lo desvari pròxim a la mort" i la societat està emmetzinada i adormida; amb una imatge prou cone-

L'activitat exorcista de Verdaguer era coneguda i en molt pocs casos desaconsellada per alguns dels seus amics, com Collell. Els textos suara publicats donen una altra dimensió no pas a la poesia de Verdaguer sinó a la seva personalitat, i donen un xic més de llum per entendre el rerefons del que s'havia anomenat durant molts anys el "drama de Verdaguer"

guda per ell, que havia fet uns quants viatges a Cuba com a capellà en els vaixells del marquès de Comillas, és com un vapor al qual li ha esclatat la caldera. Europa és per a ell "una bogeria no tancada", una "troca esbullada" que està sota l'obediència de Satanàs. Entre les causes d'aquesta situació Verdaguer assenyala que el món s'ha rebel·lat contra Déu, que "tot l'any és carnestoltes i los dies de carnestoltes són per engreixar l'infern" i que la justícia està enterrada i regna la injustícia.

Aquest pessimisme es fa més fort encara quan examina la situació de l'Església. Espigolant en el text trobem frases com aquestes: "l'arbre de la religió està malalt" perquè l'home l'ha profanat, a l'Església hi ha hipocresia, la gent és religiosa a mitges.

El clergat és el que rep les crítiques més fortes de part de Verdaguer, que l'acusa d'administrar els sagraments amb pressa, de predicar malament, de no tenir cura dels marginats i de les lluites entre ells (en aquells moments estava en plena eufòria la pugna entre els catòlics liberals i els integristes).

De totes maneres aquesta visió pessimista va acompanyada de propostes de canvi tant en l'aspecte social com en l'aspecte eclesial, si bé alguna d'elles deixa sorprès per la seva ingenuïtat, com la recomanació a resar els exorcismes sobre els anarquistes que volen fer volar les esglésies el proper Dijous Sant (14 d'abril de 1892) i que per això ja han robat la dinamita guardada pels dimonis. En un altre to Verdaguer recomana la senzillesa de vida, sobretot dels capellans, la pobresa, l'almoïna i altres virtuts.

Conclusió. L'activitat exorcista de Verdaguer era coneguda i en molts pocs casos desaconsellada per alguns dels seus amics, com Collell. Els textos suara publicats donen una altra dimensió no pas a la poesia de Verdaguer sinó a la seva personalitat, i ofereixen un xic més de llum per entendre el rerefons del que s'havia anomenat durant molts anys el "drama de Verdaguer".

Verdaguer acceptà inicialment la voluntat episcopal de traslladar-se a la Gleva (Vic) en deixar de ser almoïner dels marquesos de Comillas, però, a instàncies de persones del grup de Vallcarca, seguidors de Palau i Quer, que es trobava en perill d'extinció, va decidir ajudar-los econòmicament i comprar els terrenys amb la capella i l'hospital d'energúmens –així era anomenat– que s'hi havia fundat (1893-1895). A partir d'aquell moment l'espiral entre l'entossudiment de Verdaguer i la voluntat episcopal del bisbe de Vic, Morgades, al clergat del qual pertanyia, i de Barcelona de reduir-lo a l'obediència per evitar el reviscolament del grup, prohibit amb anterioritat per Català i Albosa, agreujà la situació fins a privar de les llicències ministerials Verdaguer, que recorregué a *La Publicidad* per a donar a conèixer al gran públic la seva situació.

L'any 1898 Verdaguer acceptà d'expressar formalment l'obediència al seu bisbe, Morgades, i aquest li concedí poder ser traslladat a Barcelona, on Català li atorgà un benefici a l'església parroquial de Betlem, que conservà fins a la seva mort.

Joan Bada
Universitat de Barcelona